

o
ih mis
myn
normale
gesin:
-ux-jes
&

2. Geld

Wat geeft leven? Je zou met deze vraag eens naar tv-reclames moeten kijken. Bedrijven investeren miljarden om precies zo'n snaar te raken dat jij hun product gaat kopen. Tv-reclames spreken dus, als ze goed gemaakt zijn, onze diepste drijfveren aan; het is de moderne wetenschap van de retorica. Wat zie ik dan bijvoorbeeld?

Ik zie een gelukkig gezinnetje, pa achter het stuur, ma wrijft door zijn haar. Pa kijkt in de spiegel naar een stralende zoon en dochter die een computerspelletje doen. De camera zoomt uit en we zien de auto waarin ze rijden. Een Opel. Dit gezinnetje is heel gelukkig in een Opel. Misschien moet ik eens een Opel kopen.

Ik zie een stel mannen hun stropdas wegsnijten, ze scheuren hun pak van zich af, ze rennen door een bos, het lijken wel neanderthalers. Waar rennen ze naartoe? Naar een boshut waar Bavaria wordt geschonken. Hm. Ik wil ook een echte vent zijn. Misschien als ik nu... Zo'n flesje in mijn hand... Hm ja, dat staat best stoer.

Een paar vrienden in een tuin. Ze zijn knap maar vervelen zich. Tussen hen in zitten twee vreemde bolle wezentjes, rood en geel, die een beetje flauw praten. Maar dan komt er een zak M&M's op tafel en wordt het plotseling gezellig. Weet je, dat ga ik ook doen, de volgende keer als het gesprek niet loopt!

Zulke commercials lijken wel wat op Jezus' gelijkenissen. Ook Jezus schetste daarin het goede leven, herhaalde steeds 'zo kan het ook' en activeerde zo onze verbeeldingskracht. Bij commercials is de truc steeds dezelfde. Er wordt verlangen gewekt, een ideale situatie oproepen, en dat wordt vervolgens snel aan een product gekoppeld. Zelden expliciet, daar zijn we te

slim voor. Iedereen weet wel dat je geen gelukkig gezinnetje krijgt van een Opel. Maar toch. Koppel maar vaak genoeg stoere mannen aan Bavaria, en je hersenen trappen erin. Anders zouden die miljarden er niet in gestoken worden.

Een gemiddelde Amerikaanse tiener ziet 3000 reclameuitingen per dag. Bij elkaar 10 miljoen als hij volwassen is geworden. Wat doet zoiets met je? Wat is de boodschap die je meekrijgt? Je hebt miljoenen plaatjes gezien waar je naar verlangt en die zijn consequent gekoppeld aan iets dat je kunt kopen. De beelden waarin het goede leven niet werd geassocieerd met producten, waren verreweg in de minderheid, en dan nog vaak in preken die je abstract en saai vond. Ik denk dat zo'n tiener met het overweldigende besef opgroeit dat *als ik maar genoeg geld heb, ik wel gelukkig word*. Herinner je je nog de als-ik-maars uit het vorige hoofdstuk?

Het is bijna onvermijdelijk. Vrijwel alles wat er over mijn drijfveren wordt gezegd, wordt mij meegedeeld door commerciële bedrijven. Natuurlijk is er hier en daar nog een verstandig boek, een vriend, een voorganger misschien, maar die bedrijven zijn verreweg in de meerderheid en hebben zich bijna alle beelden en woorden toegeëigend. We wéten ergens nog wel dat geld niet gelukkig maakt, maar ons onbewuste is als het ware gekoloniseerd door al deze commerciële uitingen. Elke dag wordt het me 3000 keer ingefluisterd: *Weet je nog? Dit is geluk, zie je het? Voel je het? Wil je dat ook? Ik zal je iets vertellen... Hier heb je iets zodat je dat kunt bereiken...*

Wat geeft leven? Ik denk dat we het niet snel hardop zullen toegeven, maar onze daden zeggen genoeg. We geloven dat *geld* leven geeft. Het vertegenwoordigt voor ons voedsel, gezondheid, zekerheid, maar ook relaties en zelfs liefde. Dit hoofdstuk zal daar nog veel voorbeelden van geven. Tot zover is alles heel overzichtelijk. Prima toch, geld is inderdaad heel belangrijk... Maar nu is er iets lastigs. Er was eens een man die ik heel serieus ben gaan nemen, die opvallend fel *tegen* geld kon zijn. Hij werd het Leven zelf genoemd, maar juist hij suggereerde dat geld het

leven kan beperken. En als ik hem zo hoog heb zitten, moet ik hier wel iets mee.

Jezus drukte zijn kritiek bijvoorbeeld uit met dit zinnetje: 'Je kunt niet God dienen en tegelijk Geld.'¹ Heel eenvoudig, maar als je het onderzoekt, ga je langzamerhand alles anders zien. Het is in elk geval het zinnetje dat dit hele boek in gang heeft gezet. Jezus noemt geld hier namelijk voor het eerst in de geschiedenis een godheid.

Eerder was God wel afgezet tegen concrete plaatselijke afgoden, zoals Baäl, Astarte of het Gouden Kalf. Veel profeten hadden al kritiek geuit op het hooghouden van andere goden naast de ene ware God. Zij zagen het als een vorm van vreemdgaan. Een hedendaags woord voor zulke religieuze fusies is 'syncretisme': in Afrika zie je bijvoorbeeld combinaties tussen natuurreligies en het christendom. Jezus stelt nu echter voor het eerst dat er ook syncretisme mogelijk is met iets abstracts, namelijk geld.² Hij gebruikt er een alledaags Aramees woord voor: mammon. Volgens hem kan dat geld blijkbaar eigenschappen van een godheid aannemen en zo een concurrent worden van God. Wie gelooft kan 'vreemdgaan' met geld, en geld iets gunnen wat eigenlijk voor God bestemd is. Geld wordt dan onze maîtresse.

Juist de veelverdiener heeft dus een probleem. Jezus drukt zich niet zo krachtig uit over een techneut of een wetenschapper, zelfs niet over een Farizeeër of een heiden. *Rijkdom* is kennelijk de barrière op weg naar het goede leven. Het is interessant dat rijke westerlingen liever naar iets anders verwijzen als het grote probleem. Ook rijke westerse theologen hebben het eerder over drugs, over 'de media', over secularisme, macht, hoogmoed, enzovoorts. Maar het probleem zit blijkbaar veel dichterbij, zoals Paulus Jezus' woorden min of meer herhaalt: 'Hun god is hun *buik*...' En: 'Wie rijk wil worden, valt ten prooi aan begeerten die een mens ten onder doen gaan. De wortel van alle kwaad is geldzucht. Sommigen zijn hierdoor afgedwaald van hun geloof en hebben zichzelf diep beschadigd.'³

Niemand wordt in de bijbel zo veelvuldig gewaarschuwd

als de welvarenden. Specifiek zij. Daarmee raakt het mij, want ik heb de tijd kunnen nemen om dit boek te schrijven, en ook jou, want jij hebt dit boek kunnen kopen. Wij horen op wereldschaal minstens bij de rijkste tien procent. Maarten Luther zei eens dat er drie bekeringen nodig zijn, 'de bekering van het hart, het verstand en van de portemonnee'.

Zijn wij inderdaad in de ban van iets dat leven belooft, maar het eigenlijk benauwt, een soort 'frankenstein' dus? Wat is precies de invloed van geld op mij? En hoe wordt geld dan een concurrent van God?

Geld is een religieuze macht

Er was laatst een stel bij ons op bezoek dat net een huis had gekocht. Slechts één bank wilde een hypotheek aanbieden, want eigenlijk was het huis te duur voor hen. Maar als ze nu op alles verder bezuinigden, dan kon het net. Later die avond ging het over kinderen. Het bleek dat ze eigenlijk allebei wel kinderen wilden: 'Maar ja, daar hebben we nu echt geen geld voor.'

Allebei wilden ze wel trouwen, maar: 'Daar moet je voor kunnen sparen, en dat kan nu niet.'

Ze baalden bovendien allebei ontzettend van hun werk. 'Maar,' zeiden ze, 'Ik durf echt geen ontslag te nemen, want dan kunnen we de hypotheek niet meer betalen!'

Daarbij, ze wilden best wel zo nu en dan 'iets' geven aan goede doelen, maar: 'Tsjja, nu gaat het huis even voor...'

En ze wilden vaker bij vrienden langs: 'Maar eerst klussen. Daar zijn we nog wel even zoet mee.'

Ik vroeg waarom ze dan in vredesnaam dat huis hadden gekocht, als hen dat zo beperkte? 'We wilden een groot huis,' was het antwoord. 'Dan hoeven we daar de komende tien jaar niet over na te denken.'

En waarom wilden ze een groot huis? 'Voor als er kinderen komen... En als je thuiskomt van dat rotwerk, dan is het wel prettig...'

Kijk, en dan snap ik het niet meer. Ze hadden een huis om

de rottingen te compenseren, maar zonder dat huis hadden ze die rottingen niet gehad! Waar gaat het nu echt om? Ik denk dat deze twee schitterende mensen zichzelf gevangen hebben gezet. Ze komen minder aan hun werkelijke verlangens toe en hebben een klein monster tot leven gewekt.

Geld heeft een grote geestelijke macht. Je ziet om je heen gebeuren wat Jezus voorspelde: geld is heilig en we gaan ermee om zoals mensen vroeger met hun afgoden. Laat ik dat uitleggen. Symbolisch is al dat vroeger het hoogste gebouw, in welk dorp of stad dan ook, de kerktoren was. Dat was letterlijk je oriëntatiepunt als je de weg niet wist. Inmiddels zijn de hoogste gebouwen kantoorpanden. Dat suggereert wat we blijkbaar als maatschappij het belangrijkste vinden, waar we de meeste energie en tijd aan besteden. Maar, even symbolisch: omdat er zoveel flats staan, kun je je ook nauwelijks meer oriënteren als je de weg niet weet.

Zelden werd de geestelijke macht van geld duidelijker dan tijdens de 'kredietcrisis'. We zitten er midden in nu ik dit schrijf. De economie komt op dit moment piepend tot stilstand, tienduizenden mensen worden ontslagen, vele beleggers zijn gedupeerd. In het begin wezen we vooral 'de bankiers' aan, die voor wanprestaties niet meer werden afgestraft en beloond werden voor extreem kortetermijndenken. Inmiddels wordt duidelijk dat de hele samenleving ertoe heeft bijdragen en dat we niet zo makkelijk een zondebok kunnen aanwijzen. Het waren ook mevrouw Jansen en meneer Pietersen die onrealistisch hoge rendementseisen stelden, pensioenfondsen indirect beloonden voor onverantwoorde beleggingen en massaal naar absurd hoge spaarrentes vlogen. Wij allemaal wilden met niets minder genoegen nemen en bleven de machine opvoeren en opvoeren, tot die oververhit raakte.

Alleen, de verkeerde mensen worden gestraft. De bovenlaag, die de meeste verantwoordelijkheden draagt, krijgt de minste klappen. Misschien ontvangen ze een keertje niet hun bonus, maar ze blijven zitten waar ze zitten en hun pensioenen zijn

dik in orde. Het zijn de kleine beleggers die hun potje voor de oude dag zagen verdampen, het zijn de laagste werknemers die ontslagen worden en de jongeren die geen baan vinden. En het drama is het grootst buiten onze grenzen, bij mensen die al helemaal part noch deel hadden aan ons systeem. Wij hebben flinke buffers in onze economie. Zeker, sommigen worden ontslagen en dat is deprimerend, maar een dak boven je hoofd houd je toch wel. In de Derde Wereld voel je de kleinste tegenslag meteen. Daar gaat het letterlijk over leven en dood.

Het schokkende is dat we het allemaal al wisten. Grote dagbladen hadden er lang tevoren over bericht. Waarom luisterden we niet? Waarom veranderden we niets?

Zo ook met die andere crisis van de laatste tijd, de voedselcrisis. De prijs van graan, maïs en soja werd verdubbeld. De rijstprijz zelfs verdriedubbeld. In Nederland besteden we maar een fractie van ons inkomen aan rijst, dus zoiets voelen we nauwelijks. Maar als je in Bangladesh woont en 87 procent van je geld ging al op aan voedsel – als dan de voedselprijs verdubbelt, betekent dat eenvoudigweg dat je maar de helft te eten hebt. Ook dit *wisten* we. Een grote groep wetenschappers, de Club van Rome, voorspelde het al in 1972. Dat was wereldnieuws en de resultaten zijn sindsdien alleen maar preciezer onderbouwd. Waarom luisterden we niet?

Of neem de olie. In de jaren '90 kostte een vat 10 tot 15 dollar. Dat was midden in de oliecrisis plotseling 150 dollar. Weer voelde de Derde Wereld dat het hardste, omdat veel voedsel immers vervoerd moet worden en er al zo weinig reserves waren. Ook deze oliecrisis was lang tevoren voorspeld. En ook dat lieten we liggen. Waarom?

Als we als samenleving zo massaal gegevens negeren die ons erop wijzen dat ons gedrag concreet verschrikkelijke gevolgen heeft voor miljoenen mensen, dan is er iets aan de hand. De enige verklaring is dat iets ons ontzettend in de tang heeft. Ik denk dat Jezus dat 'iets' een naam heeft gegeven. Mammon.

Wie heeft de touwtjes in handen?

Maar dit is misschien nog ver van je bed, omdat het over systemen en organisaties gaat. Maar de geestelijke macht van geld beïnvloedt dagelijks heel direct wat jij en ik doen. Hoe kan het bijvoorbeeld dat westerlingen gemiddeld jaarlijks slechts rond de 20 dollar geven aan goede doelen, terwijl we uitstekend weten hoe nodig het is? Is er echt niet meer ruimte in ons budget? En het blijkt zelfs dat hoe hoger je inkomen is, hoe *minder* je in verhouding weggeeft aan goede doelen. Dat is geestelijke macht op een alledaags niveau. De armste christenen geven zelfs in totaal meer weg dan de rijkste christenen bij elkaar! Ook de geschiedenis laat dit patroon zien. Tijdens de vorige grote financiële crisis, in de jaren twintig, werden we guller. Maar erna, toen de markten zich herstelden en we weer meer te besteden hadden, werden onze giften navenant *kleiner*.⁴

We houden onszelf voor: 'Als ik nu maar eerst meer verdien, dan geef ik wel meer. Eerst de schapjes op het droge, dan komt de rest...' Maar het werkt precies andersom. Geld oefent grote macht uit op ons leven: hoe meer je ervan hebt, hoe vaker je eraan denkt en hoe minder je ervan loskomt.

Dat blijkt ook in hoe razendsnel onze standaard is veranderd. Even een simpel voorbeeld. Ik ben opgegroeid met vla en yoghurt als toetje, en na school thee en een klein koekje. Daar waren we als gezin tevreden mee. Ik overwoog niet of ik eigenlijk een diep verlangen naar cola light of bitterkoekjespudding had. Maar de laatste tien jaar heb ik letterlijk nooit een pak yoghurt gekocht of een kaakje gegeten. Ik vind het zelfs een beetje vies.

Wat is er gebeurd? Als we rijker worden, stellen we acuut onze eisen bij, en zo zijn we nooit tevreden. Er is bijvoorbeeld eens onderzocht wat Amerikanen echt per se nodig vonden. In 1970 vond slechts 3 procent een tweede televisie onontbeerlijk. In 2000 al 45 procent. De airco in de auto ging van 11 naar 65 procent. De vaatwasser van 8 naar 44. En zo kun je doorgaan. Natuurlijk veranderde er wel iets in onze levensstijl, maar niet zo spectaculair dat

het dit verschil verklaart.⁵ Plotseling kunnen we niet meer zonder. Het gebied van wat we ‘per se nodig’ vinden, wordt steeds groter.

We denken bij heel veel dingen: ‘Ik kan eigenlijk niet zonder, ik heb dit gewoon nodig...’ Maar vroeger konden we prima zonder. Dat stemmetje, ‘ik heb dit gewoon echt nodig’, daar zit de geestelijke invloed van geld.

Deze invloed is concreet en speelt elke dag. Laat je dat ene bankstel nog een jaar staan of niet? Wat doe je met de wasmachine die wat oud begint te worden? Wanneer koop je een nieuwe auto? Wat doe je als je een Straatkrantverkoper tegenkomt? Hoeveel geef je aan de collecte? Wat doe je met die bedelenveloppen in je brievenbus? Hoeveel vaste lasten heb je, hoe hoog is je hypotheek en andere leningen? In al deze alledaagse keuzes trekt het geld aan je en oefent het macht over je uit.

Jezus zegt dat het of-of is. Hoe meer macht geld heeft, hoe minder Jezus. Onderzoek jezelf eerlijk. Als iemand begint over je geldbesteding, wat denk je dan concreet? Wat denk je bij het lezen van dit hoofdstuk?

‘Nu even niet zeg...’

‘Ik ben druk met andere dingen.’

‘Kijk eerst maar naar jezelf.’

‘Maar iedereen doet het toch?’

‘Wedden dat die Reinier zelf ook niet zo vroom is?’

‘Ik kan nu echt niets missen!’

‘Ik weet het eigenlijk wel, maar het lukt me gewoon niet.’

Ik heb deze reacties eerder gehoord. In mijn eigen hoofd natuurlijk. Maar verder ook. Het zijn dezelfde standaardreacties

als die een andere groep Nederlanders geeft – een groep die nu overall geweerd wordt. Rokers. Als het gaat om geld, gedragen we ons als nicotineverslaafden.

De offers die geld eist

‘ik mis myn normale gesin’. Dat stond op tien meter van ons huis op een lantarenpaal geschreven. Eronder twee meisjesnamen, die ik nu maar niet noem. Ze zullen niet oud zijn geweest, gezien de twee spellingfouten. Het was binnen een paar dagen verwijderd. Er is nog slechts een vlek van de uitgesmeerde stift te zien. Misschien was een vader of moeder langs de lantarenpaal gekomen? Misschien hadden de meiden het zelf weggehaald? Ik weet niet wie de meiden waren en wat er van hen geworden is.

Misschien is dat sprekend genoeg. Waarom weet ik niet wie bij die namen hoort? Dat was mijn opa en oma in hun dorp niet overkomen. Het was een keurige wijk waarin we destijds woonden. Een moderner en rijker land dan Nederland bestaat bijna niet. Waarom dan toch nog steeds dit soort noodkreten op lantarenpalen?

Frankenstein eindigt eenzaam op de Noordpool. Hij heeft een monster gecreëerd dat hem uiteindelijk terugpakt. De huidige kredietcrisis suggereert dat geld zo’n monster kan worden dat eerst veel belooft maar uiteindelijk terugslaat. Voordat Frankenstein viel, werden zijn broer, zijn verloofde en zijn beste vriend gedood. Eerst zijn het de anderen die lijden. Dat zien we ook bij het geld gebeuren. De ellende begint altijd ver weg, in de Derde Wereld, en pas helemaal aan het einde komen wij eens.

Geld maakt in het begin gelukkig. Mensen zonder eten, kleren, basisonderwijs en een dak boven hun hoofd, zijn inderdaad ongelukkiger dan mensen die dat wel hebben. Maar als eenmaal in deze basisbehoeften is voorzien, is het effect van geld op ons geluk uitgewerkt.⁶ Het inkomen van Nederlanders is de afgelopen halve eeuw meer dan verdubbeld, maar we zijn in diezelfde periode *niet gelukkiger* geworden.

Toen ik voor het eerst deze cijfers las, geloofde ik ze eigenlijk niet. Maar ik controleerde de statistieken aan alle kanten en ik kon maar geen foutje vinden. Toen begon de zoektocht. Want hoe kan dit? Hoe kan geld zich zo ontpoppen tot iets waar we alles voor doen, en wat inderdaad van alles oplevert, behalve waar we het oorspronkelijk voor deden, namelijk geluk? Ik denk dat ik een paar antwoorden heb gevonden:

- *Geld slorpt aandacht op.*⁷ Iedereen die wel eens belegd heeft, weet daar alles van. Plotseling pluis je de aandelenkoersen achter in de krant uit of zit je eindeloos achter internet naar de cijfertjes te turen. We kennen allemaal het cliché van de drukke zakenman die steeds net op de verjaardag van zijn kinderen een Belangrijke Vergadering heeft. En zonder dat zwembad hoefde je nooit de bladeren eruit te hengelen. Toen de kabel uitviel zat je plotseling weer te Risken met je kinderen. Elk uur dat je niet overwerkt kun je hangen met vrienden. *Geld kost tijd.*

Die ene baan waarin je net wat meer verdient, kost je wel een uur in de file, een uur uitpuffen op de bank, een uur extra dineren met collega's. Wat raak je daarmee kwijt wat niet te meten is in euro's? Een uur kletsen met je partner. Je zoontje aanmoedigen bij een voetbalwedstrijd. De eerste viooluitvoering van je dochter. Zeker, zij vinden die nieuwe auto ook mooi, en dat dakkapel is ook niet mis, en ze waarderen echt wel de status die al die extra's hen opleveren. Maar je tijd en aandacht zijn nog veel belangrijker voor ze en dat kan met niets worden afgekocht. 'ik mis myn normale gesin'.

Voor alle duidelijkheid, dit zijn algemene trends. Er zijn natuurlijk genoeg uitzonderingen. Maar in het algemeen blijken mensen die snel carrière maken, minder gelukkig dan mensen die bijvoorbeeld werken in de zorg. Carrière drang verdringt kennelijk de dingen in het leven die er werkelijk toe doen. Dat is precies wat Jezus bedoelde toen hij geld een afgod noemde. Als een echte afgod eist het offers. Je vriendenkring, je familie en het milieu zijn meestal de eerste slachtoffers. Die lijken onuitputtelijk en gratis. Totdat.

- *Geld levert alleen korte-termijngeluk.* Hoe blij was je met je eerste autootje? En wat was je gevoel bij je vijfde auto? Geld is snel uitgewerkt. Ik weet nog dat mijn vrouw en ik voor het eerst 50 euro uitgaven in een restaurant. Eerder was het altijd bij een pizza gebleven bij de Italiaan, en hoe je daar ook je best doet, boven de 50 euro kom je niet! We voelden ons bespottelijk rijk, de maaltijd was oprecht het lekkerste wat we ooit hadden gehad. Tegenwoordig geven we zelden ónder de 50 euro uit en eten we dat, ik schaam me ervoor, geregeld met lange tanden.

Geld went. Geld levert je een kortstondig prettig gevoel op, maar je kunt geen dingen kopen die dat blijvend geven. Het blijkt dat bijvoorbeeld een rijk gezinsleven, een zinvolle baan, een hechte vriendenkring, geloven in God en een duurzame liefdesrelatie steeds weer opnieuw voor een geluksgevoel zorgen, zelfs een leven lang.⁸ Maar dat zijn precies de dingen die je niet kunt kopen en die je ook verpest als je ze wel probeert te kopen. *Can't buy me love.*

- *Geld maakt onhandig.* Want hoe kan het toch, dat we niet gelukkiger worden, terwijl het langdurige geluk voor het oprapen ligt! Overal zijn mensen die met jou een mooie vriendschap willen aangaan, overal staan de kerken en centra open om je over God te vertellen, overal zijn bevredigende banen en vrijwilligerswerk te vinden. Geen cent voor nodig, je wordt er aantoonbaar gelukkiger van, en je raakt er nooit op uitgekeken.

Waarom richten we ons dan op vluchtige geluksmomenten? Waarom staan we uren in de file om die tweede auto te kunnen betalen – die we niet eens nodig hadden als we die ene baan dichterbij huis hadden genomen? Zo maken we onszelf in zekere zin gehandicapt. Onze voelsprietten voor waar het echt om gaat, blijven onderontwikkeld. Elk uur dat je kiest voor overwerken, is jezelf actief trainen om geld belangrijker te vinden dan je sociale kring. Elk uur dat je blijft bij die goedbetaalde baan die niet bij je past, doof je je werkelijke verlangens naar zingeving verder uit. Je verlegt langzamerhand je prioriteiten,

en wordt weliswaar heel bedreven in het genieten van koopbare geluksmomentjes, maar steeds onhandiger in het echte leven.

De markt heeft daar belang bij, bij onze onhandigheid, omdat er alleen geld verdiend kan worden aan koopbaar, vluchtig geluk. De markt heeft er meer aan als je een avond achter de tv hangt, dan als je diezelfde avond een spelletje met vrienden doet. De markt wil liever dat je in de bus met je voetbalteam de iPod in je oren doet, dan dat je werkt aan de teamspirit; liever dat je een pizza bestelt dan dat je er eentje zelf maakt. Dat is wat geld doet. Het heeft ons geluk voorgespiegeld en we hebben het geloofd. Elke keer als we iets kochten, voelden we even die sensatie, een soort vrijheid, een opluchting. Zo werden we steeds afhankelijker en de offers groeiden en groeiden. Tot we op een dag om ons heen keken.

Wanneer Mammon weer gewoon geld wordt

Tot nu toe is het een behoorlijk donderpreek, vind je ook niet? Daarom ga ik nu van harte de andere kant laten zien. Even lucht! Want geld *op zich* is niet kwaadaardig. Als je vroeger appels verbouwde en je had een koe nodig, moest je maar net iemand vinden die zelf een koe over had en appels te weinig! Geld maakt de handel veel eenvoudiger en dat stuwt onze welvaart enorm op. Geld heeft miljoenen levens gered. Er zijn experimenten geweest om het af te schaffen, zoals vroeg in het communistische Cuba en China, maar het was een ramp voor de bevolking. Je kon niet meer sparen, geen investeringen meer doen en daardoor geen lange-termijnplanningen. Al snel werd geld heringevoerd.

Kijk, om een zuiver beeld van geld te krijgen, naar Jezus. Jezus had gewoon een eigen zaak en is minstens vijftien jaar timmerman geweest. Hij wordt door zijn dorpsgenoten niet herinnerd omdat hij alles gratis weggaf. En toen hij eenmaal zijn bedrijf opgaf en door de provincie begon te trekken, was er een kas die door Judas beheerd werd, en hij liet zijn werk ondersteunen door welvarende vrouwen.⁹ Bij zijn kruisiging

wordt zijn kleed niet verscheurd, maar er wordt om gedobbeld, wat suggereert dat het een mooi kledingstuk is geweest. Timmerman was dan ook een eervol beroep, qua status vergelijkbaar met de architect van tegenwoordig. Je kon er goed mee verdienen en hij wordt dan ook 'rijk' genoemd.¹⁰ Jezus is zelfs eenmaal ronduit positief over 'de valse Mammon' en zegt dat je het prima ten goede kunt keren; zelfs met een kromme stok kun je rechte slagen slaan.¹¹

Geld *op zich* is blijkbaar niet verkeerd. Jezus kan het als middel gebruiken. God kan het inzetten. Maar geld kan in plaats van God komen en dan moeten we 'gereinigd' worden. Overbekend is het verhaal waar Jezus het tempelplein schoonveegt van handelaars en geldwisselaars. Verder jaagt hij nergens handelaars weg, maar als God en geld worden *vermengd*, dan wordt hij furieus. Net zo typerend is dat juist vanaf dát moment de samenzwering begint om hem te doden.¹² Pas als Jezus aan ons geld komt, gaan we hem wegwerken!

En *Jezus werd gekocht*. Dat is een van de talloze diepzinnige details uit het evangelie. Judas was tevreden met dertig zilverstukken in ruil voor wat spionagewerk, zodat men hem 's nachts kon oppakken en er geen opstand onder Jezus' aanhangers zou ontstaan. Dat deed hij, opvallend genoeg, direct nadat een vrouw een liter kostbare nardusolie over Jezus had gegoten. 'Geldverspilling', was meteen het oordeel van de omstanders. Judas de penningmeester vond het ondraaglijk dat Jezus zoveel geld kostte. Nu zou hij eindelijk wat opleveren! Het leven van de grootste mens op aarde werd gekocht voor geld. En dat ook nog eens voor de standaardprijs voor een slaaf, dertig zilverstukken.¹³ Een slaaf, ook al een mensenleven dat ingewisseld wordt voor geld.

Zo gebeurt in Jezus' leven heel letterlijk wat hij zelf al aangaf: het is of mij, of geld. Hij identificeert zich met alle mensenlevens die, net als hij, opgeofferd worden aan onze geldzucht. Werknemers die worden uitgebuit, kinderen die nooit hun overwerkende ouders zien, slaven, prostituees. En het geld leek

gewonnen te hebben. Als zelfs Jezus gekocht kon worden en uit de weg geruimd... Maar zo wordt het geld juist ontmaskerd. Want zelfs Jezus kan blijkbaar worden gekocht! Zelfs van het allermooiste kunnen wij onze handen niet afhouden als het maar geld oplevert.

Sinds Golgota is geld voor altijd verdacht. Geld bundelt talloze dingen waar we naar streven: we willen eten, drinken, een dak boven ons hoofd, plezier, veiligheid, vertrouwen in de toekomst. Geld lijkt dat allemaal te kunnen leveren, en het is nog zichtbaar en tastbaar ook, een groot voordeel ten opzichte van God.¹⁴ Het opvallendste wat echter over de eerste kerk na Pinksteren wordt gezegd, is dat ze ‘al hun bezittingen deelden’ en ‘niemand enig gebrek’ leed. Eventjes lijken we weer terug in het paradijs. Maar dan volgt al snel een nieuw soort zondeval, met Ananias en Saffira – om datzelfde geld.¹⁵ Meer dan wat ook zal juist geld een concurrent worden van God. En meer dan wie dan ook, zal alleen God ons van deze macht kunnen bevrijden.

Het omslagpunt ligt blijkbaar op het moment dat geld een eigen leven gaat leiden. Als God het niet meer voor het zeggen heeft (het is per slot van rekening van hem), maar jij je geld gaat gehoorzamen. Dit klinkt nog abstract, denk ik? Misschien is dit de test voor jezelf. Kun jij dit bidden:

‘God, laat uw plan gebeuren met mijn bezit. Uw plan mag van alles zijn, echt alles. Ik geef geen voorwaarden vooraf. Ik zal doen wat u wilt.’

Als jij dit kunt bidden, en je bedenkt niet tegelijk een truc zodat er toch niets hoeft te veranderen – dan ben je vrij. Merk je dat je in je hoofd gaat ja-maren? Dan moet je de betovering verbreken. Als het om geld gaat, zijn we vaak net zo dwaas als Pinokkio. We hebben een Blauwe Fee nodig. En zoals gezegd, Jezus is de Blauwe Fee, die geweten geeft en leven.

De betovering verbreken

Ik geef poëzieles aan dak- en thuislozen in Utrecht. Wekelijks zit ik een middagje met een aantal straatdichters om een tafel en buigen we ons over hun werk. Het beste komt uiteindelijk in de straatkrant, je kent het wel. Ik merk trouwens dat ik schroom dit te vertellen. Ik heb een verschrikkelijke hekel aan zulke blijе voorgangers die altijd wel een voorbeeldje uit hun eigen vrome leven paraat hebben. Ikke dit, ikke toen. Mocht je toevallig (het kan zomaar eens) behoefte hebben aan iemand die het ook niet altijd even lekker weet, *I'm your man*. Je zult ruimschoots aan je trekken komen. Mocht je graag tegen iemand op willen kijken, dan ga ik je teleurstellen.

Afijn, die straatdichters dus. Ik heb soms een grote hekel aan ze. Nee, niet allemaal. Maar sommige stinken, hoesten keihard zonder hand voor de mond (en het is nu Mexicaanse griep-tijd), komen alleen om te ruziën, liegen voortdurend tegen me en plegen plagiaat. Dan denk ik: 'Mormels, ik heb wel wat beters te doen. Ik kan nu bijvoorbeeld een heel geniaal boek over het goede leven schrijven.' Maar even later is er weer een Hakim Weetniks (een pseudoniem van een oudere Turk) die opeens dit schrijft:

Ik denk, ik ben een park
Vol met vogeltjes
En laat ze los.

Lees het nog een keer, als je wilt. Dit is toch om te huilen zo mooi? Weet je, ik citeer het gewoon nog een keer:

Ik denk, ik ben een park
Vol met vogeltjes
En laat ze los.

Sommigen zullen blijven stinken en over me heen hoesten enzovoorts... Maar hier gaat het toch om?! Want dat leer ik van

een Hakim. Ik leer dat er meer is dan doorjakkeren met mijn werk, meer dan mijn agenda volproppen met ‘interessante dingen’ en relaxte vrienden die ik zelf uitkies. Niet dat daklozen zelf zo los zijn van geld; niemand is er meer door geobsedeerd dan juist de dakloze. Maar ik leer hoe verpletterend gezegend mijn leventje is. Door om te gaan met de ‘zelfkant’ ontdek ik kanten van mezelf. Die daklozen geven mij meer dan ik hen (dit klinkt erg Oprah, maar ik meen het).

Ik denk dat ik zo iets van de betovering van geld verbreek. Wil Jezus groter worden in mijn leven, dan moeten andere zaken kleiner worden. Hij moet *ruimte* krijgen. Ik moet me trainen in het besef dat het wél minder kan. Dat mijn geld níet van mezelf is en dat ik níet de enige ben die er iets over te vertellen heeft.

In de bijbel wordt er een aantal methodes aangeboden om jezelf hierin te trainen: het brengen van offers, het vasten, de sabbat, het sabbatsjaar (om de zeven jaar alle slaven vrijlaten) en het jubeljaar (om de vijftig jaar alle schulden kwijtschelden).¹⁶ Zie je de overeenkomst? Keer op keer het patroon doorbreken. De stoomwals even tot stilstand brengen. En dan merk je: hé, die stoomwals hoeft helemaal niet door te denderen. Ik kan best even zonder.

Een manier om dit vandaag toe te passen is *geven*. De eerste christenen waren daar verrassend goed in – en zij hadden de meest frisse herinnering aan Jezus.¹⁷ Geld zegt: ‘Je hebt me nodig, zonder mij kun je niet, ik zal je redden.’ Als je geld geeft, zeg je: ‘Dat is niet waar. Zo nodig heb ik je niet. Ik ben vrij.’ Giften doen is even uit het ritme lopen van het marktmechanisme. Het is publiekelijk verklaren dat er een tegenzet mogelijk is en bewijzen dat geld niet de sterkste kracht in je leven is.

Door je te richten op koopbaar geluk, maak je jezelf ongevoeliger voor waar het echt om gaat. Alles wat je dan nog een beetje gelukkig kan maken, zijn de koopbare geluksflarden. Als je geeft, doorbreek je dat patroon. Daar word je langzamerhand een ander mens van. Je prioriteiten worden anders, je traint

jezelf in een andere manier van denken. Je maakt je los van ‘de markt’ en haar harde eisen, en kweekt voelsprietten voor wat werkelijk en langdurig voldoening geeft. ‘Geven maakt gelukkiger dan ontvangen,’ zei Jezus al.¹⁸

Want stel, je hebt 20 euro in je hand. Als je daarmee bijvoorbeeld een cd koopt, biedt dat jou een zeker ‘geluksshot’. Je kunt het ook weggeven, bijvoorbeeld aan een goed doel of als cadeau voor een vriend. Dat geeft uiteraard een ‘geluksshot’ aan de ontvanger, maar, zo blijkt, een nog groter ‘geluksshot’ aan jezelf. Intensier en langduriger dan bij die cd. Je leert jezelf kennen als iemand die blijkbaar vrij is en niet slaafs de reclames gehoorzaamt. Je ontdekt dat je meer bent dan egoïsme en dat er tegenkrachten in je aan het werk zijn. Je voelt *leven*.

Geld maakt gelukkig – niet als je het krijgt, maar als je het geeft. Jezus zegt dat een welvarend mens erg lastig zijn rijk binnenkomt, even lastig als een kameel door een naaldooje. Maar hij zegt dit nadat hij een jongeman uit de elite heeft gevraagd om al zijn bezit af te staan. Dat was blijkbaar de test. Daaruit kon blijken hoe de rijke jongeman er werkelijk geestelijk voorstond. Even later ziet Jezus een arme weduwe die een paar cent weggeeft. Zij kon het wel en geld had op haar minder geestelijke invloed. Je geefgedrag laat zien of geld macht over je heeft.

Een oud Israëlitisch sprookje vertelt over twee broers die samen boer zijn. Ze hebben de oogst in twee gelijke stapels verdeeld. Maar die nacht denkt de ene broer: ‘Mijn broer heeft vrouw en kinderen, hij heeft meer nodig dan ik.’ En hij sluipt zijn kamer uit en schuift stiekem een deel van zijn stapel naar die van zijn broer.

Diezelfde nacht ligt deze broer ook wakker en hij denkt: ‘Mijn broer is vrijgezel, hij is eenzaam, hij kan wel wat extra’s gebruiken.’ En ook hij sluipt naar de schuur en schuift een deel naar de stapel van zijn broer.

De volgende dag merken ze allebei dat de stapels even groot zijn, wat ze natuurlijk niet snappen. Dus de volgende nacht doen ze hetzelfde, evenals de derde en de vierde nacht. Tot ze

die nacht met hun ruggen tegen elkaar op botsen en begrijpen wat er is gebeurd. Ze omhelzen elkaar en danken God voor zo'n mooie broer. En op die plaats, zo wordt verteld, heeft God toen zijn tempel laten bouwen.

Dit is hoe het leven heilig wordt. Ze hadden precies evenveel als eerst, maar het leek totaal anders. Stel dat die broers allebei het omgekeerde hadden gedaan: van elkaar stelen en dat ontdekken? Ook dan waren beide stapels even hoog gebleven – maar het zou verschrikkelijk hebben gevoeld. Nu hebben ze echter aan elkaar dezelfde hoeveelheid *gegeven* en het voelt schitterend. Dat zit ook achter het systeem van elkaar cadeautjes geven. Je krijgt gemiddeld evenveel flessen wijn als dat je weggeeft, nietwaar? Waarom doen we het dan? Draai het eens om. Alle gasten zouden bij een verjaardag ook elk een fles wijn kunnen stelen. Na een jaar zou iedereen evenveel hebben. Maar je vriendenkring zou ook kapot zijn.

Liefde is als twee vissen en vijf stukken brood – nooit genoeg, tot je het begint weg te geven. Dat is het mysterie van de liefde. Het is de enige kracht in het heelal die zich kan vermenigvuldigen zonder iets te kosten. Als een perpetuum mobile. Ik heb verscheidene keren door gebouwen gedwaald waar al jaren niemand was geweest. Die worden automatisch ruïnes. Alle leven sterft en zelfs de zon zal uitdoven. Alleen de liefde is in staat iets voort te brengen.

Doe-dingen voor week 2 'Geld'

Zie de opmerking op bladzijde 18 over de bedoeling van deze doe-dingen.

Zondag Schrijf 10 dingen op die je vandaag van God hebt gekregen.

Maandag Schrijf 10 andere dingen op die je vandaag van God hebt gekregen.

Dinsdag Reken uit welk percentage van je bruto-inkomen je aan giften geeft.

Woensdag Geef anoniem aan een (vage) bekende een envelop met 50 euro. Als je nog studeert 20 euro. Zorg dat het niet traceerbaar is van wie het geld komt.

Donderdag Bel enkele familieleden of vrienden en nodig ze uit voor een 'zomaar'-etentje. Eet luxer dan je gewend ben.

Vrijdag Geef je burens een kaartje waarin je zegt dat je het waardeert dat zij je burens zijn.

Zaterdag Koop van iedere verkoper die je tegenkomt een straatkrant.

Gesprek in week 2

'Geld'

Zie de opmerking op bladzijde 19 over hoe deze gesprekken te organiseren.

Lees de onderstaande drie teksten en bespreek ze volgens de vragen onderaan:

Lucas 9:23-27: 'Wat heeft een mens eraan als hij de hele wereld wint, maar zichzelf verliest of schade toebrengt?'

Lucas 12:13-34: 'Iemands leven hangt niet af van zijn bezittingen, zelfs niet wanneer hij die in overvloed heeft.'

Lucas 16:10-15: 'Als jullie onbetrouwbaar blijken in de omgang met geld, wie zal jullie dan werkelijk belangrijke dingen toevertrouwen?'

- Hoe zou je in eigen woorden uitdrukken wat Jezus hier zegt?
- Is het te streng? Is het realistisch?
- Wat zou er anders worden als we als christenen dit allemaal zouden doen?
- Wat betekent het voor je eigen situatie?

Laat tot slot iedereen een tip geven hoe je je giften kunt regelen. Prijs daarna God. Doe dit door om de beurt in gebed een eigendom van je te noemen waarna de groep zegt: 'Het is van u, God.'